

**ПРОБЛЕМИ ВСЕБІЧНОГО ГАРМОНІЙНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

*Нова соціальна ситуація в Україні вимагає осучаснених підходів до проблем формування особистості у всіх ланках суспільного життя, а особливо у його освітній галузі. Статтю присвячено актуальним проблемам виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості студента. З'ясовано основні шляхи вдосконалення організації виховної роботи у вищому навчальному закладі. Обґрунтовано умови та розглянуто різноманітні форми виховної роботи зі студентською молоддю.*

**Ключові слова:** *всебічне гармонійне виховання, умови виховання, організація виховної роботи, студентська молодь.*

**Постановка проблеми.** З давніх-давен філософи, педагоги обстоюють ідею всебічного гармонійного виховання особистості. Всебічне виховання передбачає формування в людини відповідних моральних, розумових, трудових, фізичних і естетичних якостей. Гармонійне виховання має забезпечувати єдність, діалектичний взаємозв'язок, взаємозбагачення, гармонію зазначених складових виховання. Виховання юнаків і дівчат, становлення їхніх ціннісних орієнтацій і життєвих смислів стає стратегічною метою освітнього процесу вищої школи [1: 405].

**Метою статті** є висвітлення питань, пов'язаних із проблемами всебічного гармонійного виховання особистості студента, основних шляхів вдосконалення організації виховної роботи у вищих навчальних закладах, різних форм виховної роботи зі студентською молоддю.

**Виклад основного матеріалу.** Термін "виховання" походить від слова "ховати" в розумінні оберігати, убезпечити від небажаного впливу. Може виникнути питання, а від чого потрібно (і чи потрібно) оберігати молоду людину, у якій за плечима 17-18 років родинного й шкільного виховання? На початку 90-х років минулого століття на хвилі загального піднесення й стрімкої демократизації суспільного життя у багатьох вищих навчальних закладах, відмовляючись від системи комуністичного виховання, яке у більшості своїх положень дійсно не відповідало інтересам людини й суспільства, незалежної держави, ліквідували виховну систему взагалі, мотивуючи це тим, що, мовляв, студенти – дорослі люди і в демократичному суспільстві вони мають право на вільне самовизначення, вибір поведінки, дотримання моральних норм. Але вже перші роки такого стану показали, що юну, малодосвідчену, психо-емоційно нестійку особистість є від чого "ховати", оберігати і захищати: від пияцтва, наркоманії, злочинства, моральної розбещеності, згубного впливу потужних потоків бруду і сміття окремих засобів масової інформації, особливо телебачення. І нині назва "вищий навчальний заклад" недостатньо відображає своє функціональне призначення. Заклад вищої освіти – це установа, метою якої є продовження едукативної молоді людини: виховання, формування, становлення, розвитку, навчання. Термін "едукатив" означає "виведення", "виращення" (лат. educate від exduco – "виводжу"), тобто виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості, "виведення" її на високий загальнолюдський культурний рівень, соціалізацію у якісно нових умовах [2: 412].

Видатний український педагог В. О. Сухомлинський у своїй ґрунтовній праці "Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості" писав: "Процес виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості полягає в тому, що, дбаючи про досконалість кожної грані, сторони, риси людини, вихователь одночасно ніколи не випускає з поля зору ту обставину, що гармонія всіх людських граней, сторін, рис визначається чимось провідним, основним. Жива людська плоть і кров всебічно розвиненої людини втілює в собі повноту й гармонію сил, здібностей, пристрастей, потреб, в якій вихователь бачить такі сторони, риси, грані, як моральну, ідейну, громадянську, розумову, творчу, трудову, естетичну, емоційну, фізичну досконалість. Провідним, визначальним компонентом у цій гармонії є моральність" [3: 176].

В останні три століття у цивілізованих країнах тривала освітньо-дидактична революція. У системі едукативної людини основні зусилля (соціально-педагогічні й економічні) спрямовувалися на розв'язання освітніх завдань. У результаті виник розрив, суперечність між високим рівнем розумового і морально-духовного виховання. Головна вада педагогіки попереднього періоду полягає в тому, що освіта, оволодіння великим обсягом наукових знань випереджували і нині випереджають рівень вихованості особистості. Цей перекис таїть у собі загрозу прогресивному поступальному розвитку людства, існуванню цивілізації. Тому проблема виховання людини, підготовка її до життєдіяльності в інформаційно-технологічному, науковому суспільстві і, зокрема, в умовах ноосфери набуває світового масштабу, глобальної, першочергової значущості. Сучасна людина, якій доводиться жити у світі новітніх технологій, стає заручником цього некерowanego монстра. Незважаючи на всеохоплюючі глобалізаційні процеси в соціально-економічному

плані, не варто екстраполювати їх принципи на сферу виховання. За своєю метою виховання має бути спрямованим на формування всебічно, гармонійно розвиненої особистості, а за змістом – базуватися на національних і загальнолюдських морально-духовних цінностях [2: 444].

За останні роки в нашій країні відбулися серйозні зміни. Україна стає країною відкритою світові, демократичним суспільством, що будує ринкову економіку і правову державу, в якій на перше місце виходить людина, що володіє достатнім рівнем волі і відповідальності. Ці фундаментальні процеси розгортаються в загальносвітовому контексті переходу цивілізації до нового стану: від традиційного для кінця XIX – першої половини XX ст. індустріального суспільства до суспільства постіндустріального й інформаційного. У центрі оновленої освітньої системи в сучасних умовах знаходиться творча сутність людської діяльності. Цілі, що постають перед освітою, орієнтуються на особистість як важливу цінність, створюють умови для її розвитку, звільняють від впливу зовнішніх обставин і вузької функціональної заданості. Ці цілі знайшли своє відображення в законах України, що стосуються освіти всіх рівнів [4: 323].

В Законі України "Про освіту" записано: "Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [5: 1].

Становлення української державності, інтеграція в європейське і світове співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління державою і побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на Людину, націю, пріоритети духовної культури, визначають основні напрями реформування навчально-виховного процесу.

У системі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах має продовжуватися процес реалізації вимог програми виховання всебічно розвиненої особистості. У виховній роботі зі студентською молоддю варто використовувати різні форми: безпосередню навчальну, виробничу діяльність, участь у громадських справах, поведіння у побуті. Треба зважати на дієвість і впливовість великого спектра форм діяльності, які сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості. Це навчальні заняття (лекції, семінари, практичні заняття), практика, наукові гуртки, творчі студії, екскурсії, походи, різноманітні форми і види суспільно корисної праці та ін. Тут відбувається виховний вплив на свідомість і волю студентів, з одного боку, через зміст навчального матеріалу, з іншого, – через організацію студентів на навчальну працю і, передусім, через морально-духовний потенціал викладача.

"У вихованні, – писав К. Д. Ушинський, – все повинно базуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статuti і програми, ніякий штучний організм закладу, хоч би як хитро він був придуманий, не може замінити особистості в справі виховання". Висока культура мислення, спілкування, мовлення, поведінки, зовнішності, жести, міміка, темп і ритм роботи, володіння основами психотехніки, морально-духовні цінності, інтелігентність та багато іншого – це той духовний капітал педагога, який є живильним джерелом виховання студентів [6: 134].

Особистість виховується особистістю – "золоте" правило, яке найбільшою мірою стосується педагога. Професійна компетентність, майстерність, морально-духовна зрілість – три складники, що перетворюють працю педагога на місію його життя. Це потребує безперервного розвитку в організаторському, комунікативному, світоглядно-пізнавальному й духовно-ціннісному напрямках. Організуючи навчальну діяльність, педагог має внутрішньо проектувати її на процес формування особистості з погляду завдань всебічного, гармонійного виховання: якою мірою навчальний матеріал сприятиме формуванню наукового світогляду студентів; яким чином спеціально організована пізнавальна діяльність студентів впливатиме на їх інтелектуальний розвиток, чи допоможе вона оволодінню методами самостійної пізнавальної праці; як виучуваний навчальний матеріал сприятиме становленню професіоналізму майбутнього фахівця; як впливатиме зміст навчального матеріалу на формування почуттів, переконань, естетичних смаків, морально-духовних цінностей та ін. [1: 269].

Студентська молодь – значний прошарок нашого суспільства, його соціально-економічний і духовний потенціал. Вік юності характеризується найбільш сприятливими умовами для психологічного, біологічного і соціального розвитку. В цей період – найвища швидкість пам'яті, реакції, пластичності у формуванні навичок. В особистості на цьому етапі домінують становлення характеру та інтелекту. Активно розвиваються морально-ціннісні й естетичні почуття. Швидко освоюються соціальні ролі дорослого. Формуються і закріплюються схильності і інтереси. Визначаються життєві цілі й прагнення. Посилюється усвідомленість, об'єктивна позитивізація мотивів поведінки. Формуються і зміцнюються позитивні особистісні риси – відповідальність, почуття обов'язку, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, вміння регулювати свої почуття, бажання, схильності. Основною соціальною детермінантою, що визначає морально-духовне зростання молодої людини, є її діяльність. Професійно-пізнавальна діяльність стає провідною для молоді, яка навчається у вищих навчальних закладах. Саме вона має бути джерелом розвитку морально досконалої особистості [7; 8].

Досягнення мети виховання можливе лише за умови комплексного підходу і залучення до цієї роботи всього професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді. Організація виховної роботи здійснюється за допомогою ректорату, кафедри, куратора, викладача, студентського самоврядування й активності самого студента, що, в свою чергу, формує багатогранну, цілісну, всебічно розвинену особистість.

Ректорат у своїй діяльності базується на таких принципах, як: системність процесу виховання; безперервність і спадкоємність у вихованні; єдність історичного, національного та загальнолюдського у вихованні; розвиток національної свідомості, прищеплення любові до свого народу, поваги до його культури, традицій, звичаїв, а також поваги до культури інших народів, оволодіння цінностями української та світової культури в усіх сферах життєдіяльності; гуманітаризація, гуманізація виховання; єдність навчання та виховання; співробітництво, партнерство, взаємодія між викладачем і студентом, що сприяє поглибленому процесу навчання, перетворенню студента в активного суб'єкта навчання та виховання; індивідуалізація виховного процесу – діалектичне поєднання індивідуальних і колективних форм; переорієнтація з безпосереднього колективного впливу на індивідуальні форми виховної роботи; інтеграція традиційних і нових форм виховної роботи; гармонізація родинного та суспільного виховання, що базується на поєднанні й координації виховних зусиль родини та ВНЗ; формування творчої активності, самодіяльності студентської молоді, що проявляється в поєднанні педагогічної майстерності з ініціативою та самодіяльністю студентів, у ствердженні життєвого оптимізму та розвитку навичок позитивного мислення; активізація студентського самоврядування; формування в усіх підрозділах і структурах ВНЗ особливого мікроклімату теплоти й довіри, доброзичливості та взаєморозуміння, співробітництва та взаємодопомоги, спрямованих на створення внутрішньої єдності всіх членів колективу та взаємної підтримки один одного на всіх рівнях; системне формування особистості майбутнього фахівця через вплив усіх функціонуючих у ВНЗ структур і підрозділів як у навчальний, так і позанавчальний час; світський характер виховної роботи серед студентської молоді, несумісний із пропагандою насильства, жорстокості, людиноненависницьких теорій.

Кафедра є важливою ланкою реалізації виховного потенціалу ВНЗ. Виховна робота кафедри полягає в наступному: формування професійних якостей сучасного спеціаліста як людини, особистості; проведення професійно-орієнтаційної, інформаційно-просвітницької, культурно-виховної роботи серед студентів, розвиток їх творчих та інтелектуальних здібностей, залучення до різноманітної діяльності за інтересами, участі в культурно-освітній, спортивно-оздоровчій та інших видах діяльності; сприяння роботі рад студентського самоврядування факультетів, гуртожитків, навчального закладу загалом; безпосередня участь у реалізації заходів, що проводяться ректоратом, на факультетах, у гуртожитках, клубах; організація роботи наставників академічних груп студентів (участь у навчально-виховних і громадських, культурно-освітніх і культурно-виховних заходах у групі; робота з активом академічної групи, індивідуальна виховна робота зі студентами групи; студентами, які проживають у гуртожитках та ін.).

Куратор (тьютор, наставник) академічної групи є суб'єктом виховної роботи. Завдання роботи куратора: професійна, соціально-психологічна і дидактична адаптація студентів; формування у студентів високої свідомості та активності; розвиток у студентів творчого мислення, вміння об'єктивно оцінювати явища суспільного життя, аргументовано вести діалог, відстоювати свої переконання; спонукання студентів на виконання конкретних завдань та досягнення поставленої мети; за необхідності корекція індивідуальних рис характеру студентів; проведення профілактичної роботи з попередження негативних проявів поведінки студентів; прищеплення студентам поваги до історії та традицій ВНЗ, виховання у них відповідальності за виконання своїх обов'язків і результати навчання, за розпорядок в університеті, у гуртожитку; спонукання студентів до самовдосконалення; підготовка висококваліфікованих спеціалістів, здатних уміло застосовувати у своїй роботі засвоєні знання, підтримувати в колективі моральний клімат, організованість та правопорядок. Куратор академічної групи разом зі студентами складає план виховної роботи на навчальний рік, який затверджує декан факультету чи його заступник із виховної роботи. Цей план узгоджується з проректором з виховної роботи ВНЗ та радою факультету. План організаційно-виховної роботи куратора академічної групи передбачає: знайомство куратора зі студентами академічної групи, виявлення їх інтересів, запитів (перший курс); проведення зустрічей зі студентами групи, індивідуальних бесід, зборів групи щодо якісного навчання; ознайомлення з правами і обов'язками студентів; ознайомлення студентів із "Правилами внутрішнього розпорядку" у ВНЗ, умовами проживання в гуртожитках, вимогами Статуту ВНЗ; організацію виховної роботи серед студентів групи, які проживають у гуртожитках; організацію та проведення зустрічей студентів академічної групи з державними діячами, ветеранами праці, Великої Вітчизняної війни, працівниками культури і мистецтва, правоохоронних органів, органів охорони здоров'я; відвідування студентами музеїв, театрів, естрадно-концертних програм, художніх виставок, екскурсій. У своїй роботі куратор використовує такі форми: організаційні (групові, індивідуальні); пізнавальні (вікторина, аукціон, диспут, конкурс, конференція та ін.); морального виховання (круглий стіл, акція милосердя, літературно-музикальний вечір, день

кафедри, факультету). Результатом виховної діяльності куратора повинен бути високий рівень вихованості студентів. Під вихованістю в педагогічному розумінні мають на увазі комплексну властивість особистості, яка характеризується наявністю і рівнем сформованості в неї суспільно значущих якостей, що відображають мету виховання.

Студентське самоврядування у вищих навчальних закладах є складовою демократизації вищої школи, важливим фактором розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації. Опора на ініціативу, активну життєву позицію, ціннісні орієнтації студентства є реальним показником цивілізованості суспільства, утвердження в ньому демократичних начал. Запровадження студентського самоврядування у вищих навчальних закладах є конкретною реалізацією громадянських прав студентів, формування у них почуття відповідальності, вміння вирішувати соціальні, економічні та культурно-освітні проблеми. Водночас студентське самоврядування є дієвою формою самовиховання [9].

Значне місце в системі формування всебічно розвинутої особистості студента займають позааудиторні форми виховання: діяльність наукових гуртків, творчих студій, конференцій, дискусійних клубів, зустрічі з письменниками, художниками, акторами та ін.

**Висновки.** Отже, організація виховної роботи у вищих навчальних закладах щодо всебічного гармонійного виховання студентської молоді потребує постійного вдосконалення, пошуку і приведення в дію нових форм впливу на студентів, відпрацювання нових методик. Водночас потрібно активізувати традиційні види діяльності, збереження досягнень минулого. Випускники вищого навчального закладу мають бути не просто знаючими спеціалістами, а людьми творчими, духовно багатими із демократичним світобаченням.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : [навчальний посібник] / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : [в 5 т.]. – Т. 1. – К. : Рад. шк., 1976. – 99 с.
4. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : [монографія] / І. А. Зязюн. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
5. Закон України "Про освіту" // Освіта. – Київ, 1991. – 55 с.
6. Ушинський К. Д. Твори : [6 т.] / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1952. – Т. 1. – 134 с.
7. Винославська О. В. Психологія : [навч. посіб. для студ. вузів] / [ред. О. В. Винославська]. – К. : ІНКOS, 2005. – 352 с.
8. Психологія : [підручник] / [Трофімов Ю. А., Рыбалка В. В., Гончарук П. А. та ін. ; за ред. Ю. Л. Трофімова]. – [3-те вид., стереотип.]. – К. : Либідь, 2001. – 560 с.
9. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : [методичний посібник для студентів магістратури] / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.

#### REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bekh I. D. Vykhovannya osobystosti [The Person's Upbringing] : [pidruch. dlya stud. vyshch. navch. zakl.] / I. D. Bekh. – K. : Lybid, 2008. – 848 s.
2. Kuzminskiy A. I. Pedagogika vyshchoyi shkoly [Pedagogy of Higher School] : [navchalnyy posibnyk] / A. I. Kuzminskiy. – K. : Znannya, 2005. – 486 s.
3. Sukhomlynskiy V. O. Problemy vykhovannya vsebichno rozvynenoyi osobystosti [Issues of Many-Sided Person's Upbringing] / V. O. Sukhomlynskiy // Vybrani tvory [Selected Works] : [v 5 t.]. – T. 1. – K. : Rad. shk., 1976. – 99 s.
4. Zyazyun I. A. Filosofiya pedagogichnoyi diyi [Philosophy of Pedagogical Action] : [monografiya] / I. A. Zyazyun. – Cherkasy : Vyd. vid. ChNU imeni Bogdana Khmelnytskogo, 2008. – 608 s.
5. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [the Law of Ukraine "On Education"] // Osvita [Education]. – Kyiv, 1991. – 55 s.
6. Ushynskyy K. D. Tvory [Works] : [v 6 t.] / K. D. Ushynskyy. – K. : Rad. shkola, 1952. – T. 1. – 134 s.
7. Vynoslavskaya O. V. Psikhologiya [Psychology] : [navch. posib. dlya stud. vuziv] / [red. O. V. Vynoslavskaya]. – K. : INKOS, 2005. – 352 s.
8. Psikhologiya [Psychology] : [pidruchnyk] / [Trofimov Yu. A., Rybalka V. V., Goncharuk P. A. ta in. ; za red. Yu. L. Trofimova]. – [3-te vyd., stereotyp.]. – K. : Lybid, 2001. – 560 s.
9. Vitvytska S. S. Osnovy pedagogiki vyshchoi shkoly [Pedagogical Bases of Higher School] : [metodychnyy posibnyk dlya studentiv magistratury] / S. S. Vitvytska. – Kyiv : Tsentr navchalnoyi literatury, 2003. – 316 s.

Матеріал надійшов до редакції 16.04. 2014 р.

**Сахневич І. Д. Проблемы всестороннего гармоничного воспитания студенческой молодежи.**

*Новая социальная ситуация в Украине требует современных подходов к проблемам формирования личности во всех звеньях общественной жизни, а особенно в ее образовательной отрасли. Статья*

*посвящена актуальним проблемам воспитания всесторонне развитой, гармоничной личности студента. Выяснены основные пути совершенствования организации воспитательной работы в высшем учебном заведении. Обоснованы условия и рассмотрены разнообразные формы воспитательной работы со студенческой молодежью.*

**Ключевые слова:** *всесторонне гармоничное воспитание, условия воспитания, организация воспитательной работы, студенческая молодёжь.*

***Sakhnevych I. D. Issues of the Students' Comprehensive Harmonious Education.***

*The comprehensive education involves the formation of the person's relevant moral, intellectual, human, physical and aesthetic qualities. The harmonious education should provide the unity, dialectical relationship, mutual harmony of these components of education. Educating boys and girls, establishment of their values and life meaning becomes the strategic goal of the educational process of higher education. This article is devoted to actual problems of education of the student's fully developed, harmonious personality. It is substantiated that the goal of education is possible only if an integrated approach is implemented and due to the involvement of the entire teaching staff of higher education institutions, administration of the student government. The organization of the educational work is carried out by the administration, department, supervisor, teacher, student government and the student activity, which in turn creates a multifaceted, integrated, fully developed personality. The introduction of the student government in higher education is the concrete realization of the students' civil rights, forming their sense of responsibility, the ability to solve social, economic, cultural and educational issues. Thus, the organization of the educational work in higher education for the students' comprehensive harmonious education is in need of the continuous improvement, finding and bringing into operation new forms of the influence on students, practicing new techniques. However, it is necessary to intensify traditional activities, conservational achievements of the past.*

**Keywords:** *all-round harmonious education, conditions of upbringing, organization of educational work, college students.*